

بررسی و تحلیل چالش‌های پایداری توسعه فضایی در شهر مرزی بانه

رضا خیرالدین: استادیار شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران
مهدی رازپور: دانشجوی دکتری شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، تهران، ایران*

چکیده

پتانسیل مراوده‌های اقتصادی در آنسوی مرزهای غربی کشور منجر به رونق اقتصاد میان‌مرزی در شهرستان بانه شده است. شهر بانه و شبکه منطقه‌ای تحت نفوذ آن در پیوند متقابلی که با یکدیگر برقرار کرده‌اند در مسیر رشد قرار گرفته‌اند. پویایی و رشد این شبکه، وابسته به عوامل و کنش‌های نامعین و ناپایدار است که ممکن است در آینده، رونق کنونی این شبکه را با سکون و رکود مواجه سازد. شواهد موجود، مؤید غفلت مدیران، تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران محلی و ملی از فرصت‌های موجود در جهت توسعه است. هدف اصلی این پژوهش روشن ساختن ضرورت توجه به ناپایداری تحولاتی است که اکنون منجر به رونق و پویایی شهر بانه و شبکه تحت تأثیر آن شده است. این تحقیق بر اساس هدف جزء تحقیقات کاربردی و بر اساس ماهیت جزء تحقیقات توصیفی-تحلیلی است که با روش تحلیل محتوا انجام شده است. با توجه به ابعاد گسترده مسأله تحقیق، از ابزارها و روش‌های متنوعی از قبیل پیمایش پدیدارشناسانه، مصاحبه با عوامل ذی‌نفع و ذی‌نفوذ، کارتوگرافی کالبدی-فضایی و تحلیل داده‌های ثانویه استفاده شد. آینده‌پژوهی توسعه در شهرستان بانه از طریق تعمیم فرآیند راهبردی توسعه شهر دبی به مصداق‌های موجود و محتمل شهر بانه و شبکه تحت نفوذ آن، انجام شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهند که تقویت نقش و عملکرد اخیر شهر بانه متأثر از اقتصاد میان‌مرزی غیررسمی، منجر به تحولات گسترده کالبدی-فضایی-عملکردی در این شهر و شبکه تحت نفوذش شده است. اما رونق کنونی بدلیل نامشخص بودن عوامل و رویکرد کنش‌گران ممکن است در آینده با افول و انحطاط مواجه گردد. در همین راستا سناریویی برای توسعه شهر بانه و شبکه تحت نفوذ در آینده پیشنهاد شد. مبانی فکری این سناریو متکی به نظریه‌های توسعه منطقه‌ای و مفهوم توسعه و مصداق عملی آن مبتنی بر تجربه‌ای است که دبی را در کمتر از نیم قرن، از یک سکونت‌گاه بدوی به شهری جهانی تبدیل نمود.

واژه‌های کلیدی: شبکه منطقه‌ای محلی، پویایی شهری، تحولات اجتماعی-اقتصادی، تغییرات کالبدی-فضایی، مدیریت شهری

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

امروز بسته به نظام‌های سیاسی و اقتصادی مختلف دیدگاه‌های متفاوتی نسبت به تعریف منطقه مرزی وجود دارد. در برخی از کشورها با نظام سیاسی ایزوله و متمرکز، عملکرد مرز همچون یک دیوار بلند است که علی‌رغم نزدیکی سکونتگاه‌های شهری و روستایی به یکدیگر، شرایط کلی اقتصادی، سیاسی و اجتماعی در دو طرف خط مرزی به کلی با یکدیگر متفاوت هستند. برخی کشورهای دیگر با همین شدت بر روی مرزها نظارت می‌کنند با این تفاوت که ارتباط اقتصادی، اجتماعی و رفت و آمدهای روزانه در آن برقرار است. در نوع سوم مناطق مرزی همکاری‌های بین‌المللی مرزی و مدیریت مشترک مرزی در کنترل مرز وجود دارد و عملکرد خط مرزی به عنوان یک دیوار بلند به شدت کاهش یافته است. پیامدهای توسعه مناطق مرزی در هر یک از این نگرشها به منطقه مرزی می‌تواند متفاوت باشد.

جریان اقتصاد میان مرزی در مرزهای ایران از جمله مهمترین مسائلی است که از نتایج آن پیامدهای گسترده در حوزه اقتصاد، توسعه منطقه‌ای و شهرسازی مناطق مرزی است. مطالعات نشان داده‌اند که پتانسیل مراوده‌های اقتصادی در آنسوی مرزهای غربی کشور منجر به رونق اقتصاد میان مرزی در شهرستان مرزی بانه شده است (خیرالدین و رازپور، ۱۳۹۳: الف؛ خیرالدین و رازپور، ۱۳۹۳: ب). از جمله پیامدهای اقتصاد میان مرزی در این منطقه مرزی، جریان گسترده کالا، گردش مالی بالا، ساخت و ساز مجتمع‌های تجاری متعدد، انباشت سرمایه، مراجعه

توریسم خرید، تغییر ساختار کالبدی شهر مرزی بانه و روستاهای منطقه، ساخت و سازهای گسترده منطقه‌ای، مهاجرت مثبت، نگهداشت و رشد جمعیت روستاهای مرزی منطقه است (همان).

با فرض شهرستان مرزی بانه به عنوان یک شبکه، پیوندهایی دوسویه پویایی میان اجزای این شبکه محلی تحت تأثیر جریانهای مختلف بین‌المللی و منطقه‌ای برقرار شده است. جریان کالا، سرمایه، انسان و ساخت و ساز ناشی از اقتصاد میان مرزی، منجر به پویایی و رونق این شبکه شده است به نحوی که شهر و روستا و اجزای آن‌ها شامل ساکنین، اقتصاد، کالبد، فعالیت و فضا در پیوند متقابلی که با یکدیگر برقرار کرده‌اند با منافع مشترک در مسیر رشد قرار گرفته‌اند. مسأله مهم چگونگی حفظ و ادامه پویایی و رشد این شبکه محلی است که معلول عوامل و کنش‌های ناپایدار و نامشخص محلی، ملی و بین‌المللی است. عوامل و کنش‌های مختلف ناپایدار کننده‌ای که ممکن است در آینده، پویایی کنونی این شبکه را با سکون و رکود مواجه سازد. رازپور (۱۳۹۲) نشان داد که واقعی شدن نرخ ارز داخلی، تصمیمات نظامی-امنیتی در رابطه با مدیریت و کنترل خطوط مرزی، جریان‌های سیاسی بین‌المللی و جنگ از جمله عوامل ناپایدار کننده رونق کنونی در شهرستان مرزی بانه هستند (رازپور، ۱۳۹۲). بنابراین به نظر می‌رسد وابستگی به منابع ناپایدار مالی وابسته به مرز و وجود عوامل نامشخص و ناپایدار کننده رشد در منطقه مهم‌ترین مسأله‌ای است که اکثر مناطق مرزی کشور از جمله شهرستان مرزی بانه گرفتار آن هستند. بر اساس شواهد موجود پیمایشی، تصمیم‌سازان، تصمیم‌گیران محلی و ملی و مدیران شهری بانه از

اهمیت فرصت‌های موجود توسعه شبکه محلی غافل مانده‌اند و یا اگر متوجه اهمیت آن هستند، توسعه شهر بانه و شبکه تحت نفوذ آن را در دیگر اولویت‌های خود قرار داده‌اند. این سوال به ذهن متبادر می‌شود که، با توجه به داده‌هایی که مطرح شد، در وضعیت کنونی چه اولویتی از تثبیت وضعیت روبه رشد کنونی و توسعه شهر بانه و شبکه تحت نفوذ آن مهم‌تر می‌نمایاند که مورد غفلت واقع شده است. اظهارات مردم محلی از یک سو و شواهد بصری موجود در حوزه زیرساخت‌ها و فضاهای کیفی شهر و منطقه از سویی دیگر، مؤید نارسائی‌های مذکور است.

در این نوشتار تأثیر اقتصاد میان مرزی بر ابعاد مختلف توسعه شهر بانه به عنوان جزئی از شبکه منطقه‌ای محلی، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. هدف اصلی این پژوهش روشن ساختن ضرورت توجه به ناپایداری تحولاتی است که اکنون منجر به رونق و پویایی شهر بانه و نیز شبکه تحت تأثیر آن شده است. چگونگی فرآیند رشد شهر دبی از یک روستا در دهه ۱۹۶۰ میلادی به کلانشهری جهانی مورد تحلیل قرار گرفته است. تفکر راهبردی توسعه شهر دبی به عنوان سناریوی پیشنهادی در توسعه آتی شهر بانه و شبکه تحت نفوذ آن در انتها به عنوان نتیجه پژوهش مطرح می‌شود. این سناریو در آینده پژوهی و توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای به عنوان پیشنهادی مطرح می‌شود که مسیر رشد شهر بانه را از وابستگی به منابع مالی ناپایدار مرزی به سمت توسعه زیرساخت‌های شهری و منطقه‌ای تغییر می‌دهد.

ادیات توسعه‌ای در حوزه مناطق مرزی به سکونت‌گاه‌های مرزی به عنوان فرصت توسعه منطقه‌ای نگاه می‌کنند. یک سکونتگاه مرزی مکانی است که برای ادامه حیاتش به مرز وابسته است. هستی شهرهای مرزی جدید همچون شهرهای مرزی قدیمی بدلیل دوری از بخشی از سرزمینشان به مرز وابسته است. این شهرهای مرزی خود را در یک موقعیت پیرامونی می‌بینند که بر اقتصاد شهر تأثیر منفی می‌گذارد. یکی از مسائل سکونت‌گاه‌های مرزی (شاید بیشتر در مناطق مرزی خاص)، موقعیت پیرامونی و حاشیه‌ای آنهاست که نسبتاً از مناطق مرکزی کشور و شهرهای اصلی آن دور هستند. مناطق مرزی در مقایسه با مناطق مرکزی سطح موفقیت و توسعه یافتگی کمتری دارند و در نتیجه شهرها و مناطق مرزی غالباً دارای جذابیت کمی هستند (Buursink, 2001:7). از طرفی قرارگیری در موقعیت مرزی علی‌رغم مشکلات فوق، برای سکونت‌گاه‌های مرزی ظرفیت و فرصت‌های خاصی را ایجاد می‌کند که می‌تواند منشأ تحولات توسعه‌ای آنها باشد (رازپور، ۱۳۹۲). با جهانی شدن صنعت، تجارت، امور مالی و تغییر در نظام بین‌المللی، تفکرات ژئواستراتژیک به سوی باورهای جغرافیای اقتصادی مرزها معطوف شد. به گونه‌ای که تحول در کارکردهای مرز و نگرش به آن به عنوان یک فرصت اقتصادی از سوی نظام‌های سیاسی حاکم، موجب افزایش جمعیت در مناطق مرزی شده و شرایط جدیدی را رقم زده است، این شرایط جدید مرکز را وادار به تجدید نظر در روابط خود با پیرامون کرده است (Pena, 2005, 286-290). توسعه اجتماعی - اقتصادی این مناطق به صورت‌های مختلف بر حسب

اهمیت فرصت‌های موجود توسعه شبکه محلی غافل مانده‌اند و یا اگر متوجه اهمیت آن هستند، توسعه شهر بانه و شبکه تحت نفوذ آن را در دیگر اولویت‌های خود قرار داده‌اند. این سوال به ذهن متبادر می‌شود که، با توجه به داده‌هایی که مطرح شد، در وضعیت کنونی چه اولویتی از تثبیت وضعیت روبه رشد کنونی و توسعه شهر بانه و شبکه تحت نفوذ آن مهم‌تر می‌نمایاند که مورد غفلت واقع شده است. اظهارات مردم محلی از یک سو و شواهد بصری موجود در حوزه زیرساخت‌ها و فضاهای کیفی شهر و منطقه از سویی دیگر، مؤید نارسائی‌های مذکور است.

در این نوشتار تأثیر اقتصاد میان مرزی بر ابعاد مختلف توسعه شهر بانه به عنوان جزئی از شبکه منطقه‌ای محلی، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است. هدف اصلی این پژوهش روشن ساختن ضرورت توجه به ناپایداری تحولاتی است که اکنون منجر به رونق و پویایی شهر بانه و نیز شبکه تحت تأثیر آن شده است. چگونگی فرآیند رشد شهر دبی از یک روستا در دهه ۱۹۶۰ میلادی به کلانشهری جهانی مورد تحلیل قرار گرفته است. تفکر راهبردی توسعه شهر دبی به عنوان سناریوی پیشنهادی در توسعه آتی شهر بانه و شبکه تحت نفوذ آن در انتها به عنوان نتیجه پژوهش مطرح می‌شود. این سناریو در آینده پژوهی و توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای به عنوان پیشنهادی مطرح می‌شود که مسیر رشد شهر بانه را از وابستگی به منابع مالی ناپایدار مرزی به سمت توسعه زیرساخت‌های شهری و منطقه‌ای تغییر می‌دهد.

مناطق توسعه نیافته و توسعه یافته همزمان در دو سوی مرزها در کنار یکدیگر اشاره می‌کند و راه حل توسعه این شهرها را شکل‌گیری قطب‌های یکپارچه و همکاری‌های بین مرزی می‌داند (Hansen, 1975: 821-823). نظریه مرکز پیرامون نیز، مرزهای بین‌المللی کشورها را یکی از موانع در برابر بهبود مناطق مرزی می‌داند (Copus, 2001: 548). به اعتقاد بسیاری از صاحب‌نظران این نظریه فرآیند یکپارچگی اقتصادی و همکاری‌های بین مرزی، نظم اقتصادی و توسعه فضایی مناطق مرزی و پیرامونی را تغییر خواهد داد و موجب رونق و جمعیت‌پذیری و اهمیت راهبردی این شهرها خواهد گشت (Vander & Boot, 1995: 64-65). از این روست که قرارگیری در نواحی مرزی علی‌رغم محدودیت‌های مختلف، فرصت‌هایی را برای این سکونت‌گاه‌ها بصورت بالقوه فراهم می‌کند که با تنظیم سیاست‌های کلان توسعه‌ای در توسعه منطقه‌ای، پتانسیل‌های سکونت‌گاه‌های مرزی بالفعل می‌شوند.

دومین رویکرد اساسی که از دهه ۹۰ میلادی وارد ادبیات جغرافیای اقتصادی گردید، با اشاره به نظریه سیستم‌های نظریه جهانی شهر، جهانی شدن، اعتماد، تعاون و اتحاد به تحلیل مناطق مرزی می‌پردازد (Houtman, 2000: 63). این رویکرد مناطق مرزی بین دو کشور را از نظر بالقوه بودن در زمینه‌های مختلف، ویژگی‌های جغرافیایی، تاریخ، گروه‌های قومی و فرصت‌های اقتصادی شبیه هم می‌داند و معتقد است این تنها مسائل حکومتی و قلمرو سیاسی دو کشور است که دو طرف مرز را از هم جدا ساخته است (Perkmann, 2003: 167). یکسان‌سازی و همکاری‌های بین مرزی به صورت تعامل سازمان

تصمیمات و فعالیت‌های سیاسی تصمیم‌گیران و تحولات کشورهای همسایه، موجب تغییرات فضایی در ساختار شهرها و روستاهای واقع در آن مناطق گردیده است (رازپور، ۱۳۹۲).

توسعه شهرهای مرزی در قالب سه رویکرد اساسی تحت عنوان «رویکرد سنتی مکان»، «رویکرد همکاری‌های بین مرزی» و «رویکرد مردمی» مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند (احمدی، ۱۳۹۱). در رویکرد اول می‌توان به نظریه‌های کریستالر، لوش، گیرش، فرانسوا پرو و جان فریدمن اشاره نمود. در نظریه کریستالر، شهرهای مرزی با توجه به مناطق مرزی موارد ویژه‌ای قلمداد می‌شوند، زیرا این شهرها در کناره‌های استان به صورت منفرد و منزوی به لحاظ اقتصادی و فضایی قرار گرفته‌اند (sermak, 2007: 82). این سکونت‌گاه‌ها به لحاظ اقتصادی ضعیف و شکننده خواهند بود. البته رشد و رونق فعالیتهای تجاری در مرزها تأثیرات مثبتی در توسعه این شهرها خواهند داشت (Hansen, 1975: 826). لوش با بررسی اقتصاد فضایی مناطق مرزی معتقد است مرزهای ملی سبب ایجاد خلاء فاصله در شبکه اقتصادی و بازار می‌شود و موجب عقب‌ماندگی و رکود شهرهای مناطق مرزی خواهند بود (Houtum, 1999: 113). در مدل گیرش (Giersch, 1949: 91)، مرزهای ملی، سدی در برابر تجارت‌های بین‌المللی محسوب می‌شوند. برخی با تحلیل نظریه قطب رشد در مورد مناطق مرزی معتقدند مرزهای سیاسی موجب کنترل تأثیرات گسترش قطب‌های رشد در مناطق پیرامونی خواهند بود. آنان تنها راه گسترش شهرهای مرزی را در سیستم اقتصاد فرمانطقه‌ای بررسی می‌کنند که در آن به قرارگیری

مردمی، جامعه‌شناسی مرزها و مناطق مرزی بیشتر به عنوان ساختارهای اجتماعی و فضایی نگریسته می‌شود که توسط افراد و گروه‌ها در فرآیند تاریخ بوجود می‌آیند و دارای مفهوم هستند. این گروه بیشتر به پیدایش و شکل‌گیری ملت‌ها با خصوصیات مخصوص به‌خود و همچنین تأثیرات آن‌ها به مفهوم مرزها می‌پردازند (Passi, 1996:50-65). در واقع این رویکرد مبتنی بر نظرات جامعه‌شناسی است که پیدایش مرزها را از روی ویژگی ملت‌ها و اقوام تحلیل و تبیین می‌کند. از این روست که ساکنین سکونت‌گاه‌های روستایی مناطق مرزی به‌راحتی در دو طرف مرز حتی در شرایط کنترل‌های شدید انتظامی نیز به‌دلیل ویژگی‌ها و مشابهت‌های فرهنگی و قومی تردد می‌نمایند و مرزهای سیاسی نمی‌تواند کاملاً مؤثر و محدود کننده باشند.

- پیشینه تحقیق

مطالعه پژوهش‌هایی که در زمینه اقتصاد مرزی و پیامدهای آن در توسعه مناطق مرزی صورت گرفته است نشان می‌دهد که در اکثر قریب به اتفاق این مطالعات بیشتر به مطالعه پیامدهای ناشی از اقتصاد مرزی بر تحولات شهر و منطقه تأکید شده است. وجه ناپایداری توسعه مناطق مرزی و وابستگی رونق‌های اخیر به منابع ناپایدار مالی، کمتر مورد توجه محققان قرار گرفته است. جدول ۱ به طور خلاصه نکات مهمی را که در مطالعات مرتبط با موضوع این تحقیق اشاره شده‌اند برجسته کرده است.

یافته میان دو کشور برای توسعه این مناطق ضروری است. از دیدگاه طرفداران این رویکرد پراکندگی مناطق مرزی دیگر قابل قبول نیست و مرزها می‌توانند در اثر توافق‌ها از بین بروند (Niebuhe & Stiller, 2003: 2-3). این رویکرد در مناطق با کشورهای با ثبات مثل اروپای غربی باعث یکپارچگی آن‌ها و تشکیل منطقه شینگن گردیده است. اما رویکرد یکپارچه‌سازی مرزها در مناطقی با مشخصات کشورهای خاورمیانه بسیار پر مسئله و بحث‌انگیز است.

رویکرد سوم به مرزها مبتنی بر ویژگی‌های فرهنگی و قومی سکونت‌گاه‌های مرزی است. نظریه‌پردازان این گروه به تحلیل مرزها از نظر تولید نسل و افزایش جمعیت به عنوان عاملی تأثیرگذار در ثبات مرزها و روند یکپارچه‌سازی می‌پردازند. مهم‌ترین عامل در این تحلیل‌ها، ایجاد فکر، شکل‌دهی نمادین به آن و در نهایت شکل‌دهی به مرزها توسط عوامل انسانی با کمک سیاست‌مداران، شرکت‌ها، مصرف‌کنندگان و شهروندان است (Van Houtum, 2000: 67). در واقع در این رویکرد، مرزها، عامل جدایی سیاسی نیستند بلکه مشخصات و ملیت‌های گوناگون هستند که موجب جدایی مناطق می‌شوند (Rumley & Minghi, 1991: 35-47). مرزها همانند موجودات انسانی و ساختار اجتماعی تحت تأثیر ادراک و نگرش انسانی نسبت به فضا می‌باشند (Leimbruber, 1991: 43-62). این نظریه موجب افزوده شدن وجه ادراکی، وجه تأثیرگذاری و وجه ذهنی و روانی به مرزها شده است. یعنی فاصله میان مناطق یک فاصله نسبی است (Cadwallader, 1979: 565). در نظریه

جدول ۱. نکات کلیدی و یافته‌های تحقیقات پیشین مرتبط با موضوع پژوهش

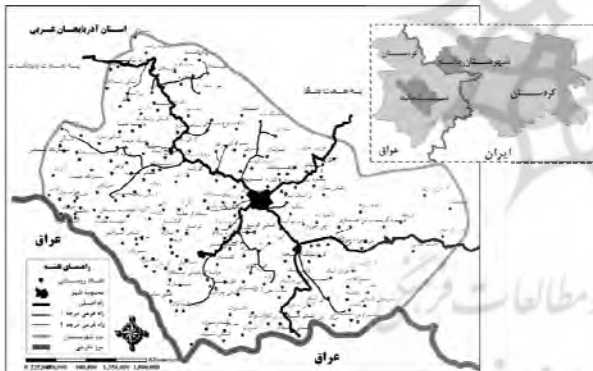
نکات کلیدی و یافته‌ها	عنوان پژوهش	محققین
یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که تعامل و همکاری شهرهای مرزی ناشی از تحول کارکرد مرزها می‌تواند همکاری در سطح ملی را تقویت کند، تجارت کالا و خدمات مورد نیاز را افزایش دهد و از تقسیم نیروی کار بهره‌بردار و بنابراین یک موقعیت برد-برد را رقم بزند و توسعه اقتصادی شهرها را رقم بزند.	Cities as the new engine for China-Indian cooperation	(Ni, 2011)
نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شرایط رکود اقتصادی ناشی از کارکرد بازدارندگی مرزها از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر ناپایداری رشد جمعیت در این نواحی به شمار می‌رود.	Sustainable urban growth in peripheral areas	(Portnov & Pearlmutter, 1999)
این تحقیق با اعلام اینکه مرز ایالات متحده با مکزیک، منطقه‌ای فعال از نظر تعاملات و تبادلات فرامرزی است، تأیید می‌کند که نیروهای فرامرزی همراه با شرایط اجتماعی-اقتصادی، فناوری، روابط بین شهرها، ارزش‌های فرهنگی و... شهرهای مرزی را به شدت تحت تأثیر قرار داده‌اند؛ به‌طوری‌که ساختار شهری متفاوتی با سایر مناطق کشور در منطقه مرزی مورد مطالعه شکل گرفته است.	The Mexican border cities: Landscape anatomy and place personality	(Arreola & Curtis, 1993)
براساس سافته‌های تحقیق، ظهور مراکز شهری در امتداد مرزهای بین‌المللی منعکس‌کننده یک الگوی ادغام تدریجی مناطق مرزی در چرخه اقتصادی و مالی نظام سیاسی-اقتصادی جهانی است. شهرهای فرامرزی، ساختار و تشکیلات خود را مدیون نقش در حال تغییر مرزهای بین‌المللی می‌دانند.	Cross-national urban structure in the era of global cities: the US-Mexico transfrontier metropolis	(Herzog, 1991)
براساس یافته‌های تحقیق، مرزهای باز برای شهرها و حتی شهرهای غیرمرزی، شانس توسعه ایجاد می‌کنند. این مکان‌ها نه تنها موتور توسعه اقتصادی منطقه‌ای هستند، بلکه مراکز ابداع ایده‌ها و نوآوری فرهنگی، دگرگونی اجتماعی و تغییرات سیاسی می‌باشند.	Theoretical deliberations on frontier location of cities	(Brzosko, 2007)
طبقه کم درآمدی که قادر به پیدا کردن کار رسمی در بخش صنایع یا بخش عمومی نیستند، به ناچار طبقه گسترده‌ای از فعالیت‌ها را برای کسب درآمد تدبیر و طراحی می‌کنند.	Informal Income Opportunities and Urban Employment in Ghana	(Hart, 2008)
امکان حذف فیزیکی شاغلان غیررسمی وابسته به مرز و فروشندگان وابسته به فعالیت‌های مرزی وجود ندارد. بنابراین این مشاغل و فعالیت‌های غیررسمی می‌باید به شکل منظمی سازماندهی شوند.	The Informal Economy: Street Vendors in Mexico City	(Cross, 2005)
نتایج این بررسی تطبیقی حاکی از تفاوت‌های عمیق در ابعاد مختلف توسعه میان بانه با سایر نقاط استان و کشور می‌باشد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد علاوه بر تفاوت میان مرکز-پیرامونها، در خود نواحی پیرامونی نیز، مرکز-پیرامونهای دیگری وجود دارد، که نادیده گرفتن آنها ممکن نیست.	مبانی جغرافیایی توسعه اقتصادی - اجتماعی و کالبدی آبی شهرستان بانه (۱۳۸۱)	(امین‌نژاد، ۱۳۸۱)
رونق فعالیت‌های اقتصاد رسمی در مرز باعث تحولات فضایی مثبتی در سطح شهر و منطقه می‌شود. بررسی‌های این پژوهش در قیل و بعد از احداث بازارچه مرزی می‌رساند که گسترش و تعمیق روابط دو استان همجوار کردستان ایران و عراق از آثار مثبت فعالیت بازارچه است.	تحلیل بازتاب‌های سیاسی-فضایی بازارچه‌های مرزی؛ نمونه موردی بازارچه مرزی باشماق میروان.	(زرقانی و دیگران، ۱۳۹۱)
یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که کارکرد مرز تحت تأثیر عواملی چون توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و کاهش فاصله اجتماعی-فرهنگی با ساکنان آن‌سوی مرز متحول شده‌اند و رابطه معناداری میان تحول کارکرد مرز با ارتقای وضعیت پیرامونی شهرهای مرزی وجود دارد.	رابطه تحول کارکرد مرز با ارتقای وضعیت پیرامونی شهرهای مرزی (مطالعه موردی: شهرهای مرزی بانه و سقز)	(رفعیان و همکاران، ۱۳۹۲)
نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که پیامدهای اقتصاد غیررسمی وابسته به مرز تغییرات گسترده‌ای در سطح شهر بانه در مقیاس خرد و شهرستان بانه در مقیاس کلان به وجود آورده است. در این پژوهش ناپایداری تحولات مثبت مناطق مرزی مورد توجه قرار گرفته است.	بررسی پیامدهای اقتصاد غیررسمی و تورسم تجاری بر تحولات کالبدی فضایی شهرستان بانه	(خیرالدین و رازپور، ۱۳۹۳: الف)
در این پژوهش تحولات اجتماعی و اقتصادی روستاهای مرزی مورد توجه واقع شده است و اشاره می‌شود که رونق روستاهای مرزی وابستگی متقابل به اقتصاد مرزی دارد. انسداد مرزی، جنگ، عوامل مدیریتی و تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان در سطوح ملی و محلی به عنوان کنشگرانی معرفی می‌شوند که در توسعه منطقه مرزی بانه مؤثر هستند.	پایش تحولات فضایی سکونتگاههای روستایی مناطق مرزی؛ چالشها و ظرفیتها در کارکرد جامعه روستایی شهرستان مرزی بانه	(خیرالدین و رازپور، ۱۳۹۳: ب)

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴.

روش تحقیق

بانه و شبکه تحت نفوذ آن، سناریویی راهبردی در راستای توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای در آینده پیشنهاد شد. این تحقیق بر اساس هدف جزء تحقیقات کاربردی و بر اساس ماهیت جزء تحقیقات توصیفی تحلیلی است که با روش تحلیل محتوا انجام شده است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها؛ پویایی اجتماعی، اقتصادی، کالبدی-فضایی و نقش مبهم مدیریت شهری در بانه شهرستان بانه، منطقه‌ای مرزی با ویژگی‌هایی خاص است که می‌تواند ضمن وجود محدودیت‌های مرزی، با استفاده از ظرفیت‌های موجود در همکاری‌های فرامرزی و سیاست‌های مربوط به آن از عقب ماندگی و انزوا دوری گزیند. مرکز شهرستان بانه در فاصله حدود ۱۷۰ کیلومتری از مرکز کردستان عراق، سلیمانیه، قرار گرفته است (شکل ۱).

شکل ۱. موقعیت شهرستان بانه در همسایگی با کشور عراق. مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴.

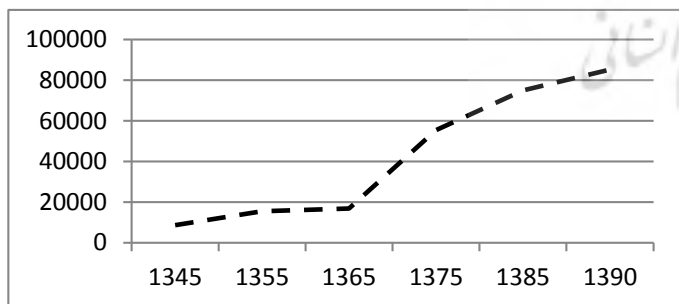
مرز و تحولات اجتماعی شهر بانه

تحولات توسعه‌ای منطقه مرزی بانه به ویژه سکونت-گاه‌های روستایی مرزی، به دلیل حاشیه‌ای بودن و دوری از مرکز و عملکرد محدود کننده خطوط مرزی، از هم‌افزایی رشد و توسعه بر اساس نظریه قطب رشد عقب مانده‌اند. از طرفی ارتباطات غیر قابل اغماض و در عین حال چشم‌گیری در فعالیت

به منظور شناخت پیامدهای اقتصاد میان‌مرزی غیررسمی بر تحولات ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، کالبدی و فضایی و مدیریت شهری مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی صورت گرفت. در این راستا از یک سو آمارهای خام از سازمان‌های مربوطه نظیر مرکز آمار ایران، شهرداری بانه، سازمان میراث فرهنگی استان کردستان و اداره میراث فرهنگی شهرستان بانه تهیه شد و با تحلیل نگارندگان، داده‌های خام اولیه به اطلاعات تحلیلی تبدیل شدند که به صورت جدول و نمودار نشان داده شده‌اند. از سویی دیگر، جهت مستندسازی پیامدهای مختلف متأثر از اقتصاد میان‌مرزی، پیمایش‌های متعددی در شهر بانه و شبکه تحت نفوذ آن شامل نوار مرزی، بازارچه مرزی سیرانیند، محور در حال رشد سورین و روستاهای مرزی انجام شد. برای روشن شدن ابعاد مختلف مسأله و چالش‌های مختلف در وضعیت موجود و آتی شهر بانه، مصاحبه‌های متعددی با شهروندان بانه‌ای شامل تجار، مردم عادی و عوامل مدیریت شهری انجام شد. به منظور ثبت دیدها و شنیده‌ها عکس‌برداری، فیلم‌برداری نیز انجام شد. باتوجه به پیمایش‌های محلی و مطالعات کتابخانه‌ای، نقشه‌ها، تصاویر و نمودارهای تحلیلی ارائه شد. در انتها با مطالعات کتابخانه‌ای گسترده، مطالعه طرح راهبردی و چشم انداز توسعه دبی در افق‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۱۵ و مراجعه به تارنماهای اینترنتی متعدد مرتبط با رشد و توسعه شهر دبی در چند دهه اخیر، فرآیند راهبردی که شهر دبی طی کمتر از نیم قرن پیمود تا از یک سکونتگاه توسعه نیافته به یک شهر جهانی تبدیل شود مورد شناسایی قرار گرفت. با تعمیم این فرآیند راهبردی به مصداق‌های موجود و محتمل در شهر

فعالیت‌های میان مرزی منجر به شکل‌گیری جریان‌هایی پویا میان افراد ساکن در شهر و روستا شده است چنان‌که فاصله شهر و روستا ناچیز شده و پیوند دوسویه اجتماعی میان مردم به وجود آمده است. شهر بانه تبدیل به میعادگاه اجتماعی افراد مختلف از جمله فروشندگان، تجار، توریست‌ها، مردم شهری و روستایی مشغول به کار در امور خدمات‌رسانی، کول-بران مرزی و... شده است که عامل ایجاد فضای تعاملی بسیار پویا در شهر است.

در کنار ایجاد فضای پویای اجتماعی، مسائلی نیز گریبان‌گیر مردم شهر شده است. امین‌نژاد معتقد است جریان شدید کالا و سرمایه‌های مالی در شهر بانه شیوه‌ای از مصرف در شهر رواج داده که با شرایط محلی و یا گذشته شهر همخوان نیست. بازارچه مرزی سیرانبد و قاچاق غیر رسمی کالا سبب شده است که مصرف شهروندان بانه‌ای در نوع کالاها، لوکس‌تر و تا حدودی تجملاتی‌تر شود که این امر در میان قشر مرفه و دست‌اندرکار تجارت نمود بیشتری دارد (امین‌نژاد، ۱۳۸۳). علاوه بر این ازدحام ناشی از مراجعه توریسم در معابر نه چندان وسیع شهر منجر به گلابیه‌مندی مردم شهر شده است.

شکل ۲. تحولات جمعیتی شهر بانه؛ ۱۳۹۰-۱۳۴۵،

مأخذ: برگرفته از مرکز آمار ایران، ۱۳۹۳ و تحلیل

نگارندگان، ۱۳۹۴

ساکنان روستاهای مناطق مرزی با فراسوی مرزها در زمینه مبادلات میان‌مرزی وجود دارد که ناظر بر همکاری‌های بین مرزی و فرامرزی است. اما نظام مشخصی برای ساماندهی و هدایت این جریان فضایی-جمعیتی و اقتصادی در دو طرف مرز وجود ندارد. این وضعیت به خودی خود دارای فرصت‌ها و تهدیداتی برای دو طرف مرز است. علی‌رغم وجود مرزهای سیاسی و کنترل‌های انتظامی در منطقه، ساکنین نواحی روستایی به دلیل شباهت‌های فرهنگی و قومی با مردم مرزنشین آن‌سوی مرز، به راحتی از مسیرهای غیر رسمی تردد نموده و به مبادله کالا می‌پردازند. یکپارچگی‌های قومی و مردمی در سکونت‌گاه‌های مرزی فرصتی برای تسهیل مبادلات و همکاری‌های فرامرزی است که مستلزم سیاست‌های دقیق در نحوه همکاری‌های فرامرزی با حفظ تمامیت ارضی کشور خواهد بود.

شهر بانه از سال ۱۳۴۵ تاکنون مدام با افزایش جمعیت مواجه بوده است (شکل ۲). جنگ تحمیلی عراق علیه ایران و بمباران متعدد شهر بانه هر چند منجر به توقف رشد جمعیت شد اما نتوانست به عنوان یک تهدید جدی منجر به تخلیه و رشد منفی جمعیت در این شهر شود. شواهد نشان می‌دهند که شهرهای مرزی متعددی در خلال جنگ تخلیه شدند. افزایش مداوم جمعیت شهر بانه، می‌تواند نشانگر نگهداشت جمعیت شهری، جمعیت‌پذیری و مهاجرت مثبت باشد. این در حالی است که اقدامات گسترده‌ای تا کنون برای نگهداشت جمعیت در سکونت‌گاه‌های مختلف مناطق مرزی کشور انجام گرفته است که نتایج آن‌ها در مقایسه با پویایی خودجوش شهرستان بانه محل بحث و تحقیق است.

- پویایی اقتصاد در شهر بانه

مبادلات تجاری و مرزی شهر بانه تا پایان دهه ۱۳۶۰ در مقیاس محدود و بیشتر شبیه آنچه امروزه تجارت چمدانی خوانده می‌شود انجام می‌شد اما در سالهای آغازین دهه ۱۳۷۰ و به‌ویژه با ایجاد بازارچه مرزی سیران‌بند در سال ۱۳۷۳ در ۲۱ کیلومتری شهر بانه، مبادلات تجاری در این شهرستان افزایش چشم‌گیری یافت به‌گونه‌ای که این بازارچه حتی موفق به کسب جایزه برتر صادرات شد. بر اساس تحقیقات خیرالدین و رازپور (۱۳۹۳) پس از چند سال فعالیت، از رونق بازارچه سیران بند کاسته شد. از آغاز دهه هشتاد و پس از نفوذ ایالات متحده و پشتیبانان اروپایی به کشور عراق، فعالیت‌های غیررسمی تجاری در شهرستان بانه در راستای تأمین سوخت مورد نیاز کشور بحران زده عراق گسترش پیدا کرد. با رونق مبادله غیر رسمی سوخت قاچاق توسط مرزنشینان، رفته رفته تنوع مبادله کالاها گسترده شد. امروز حجم گسترده‌ای از مبادلات کالای قاچاق در مرز ایران و عراق از ورودی‌های مرزی غیر رسمی شهرستان بانه ادامه دارد. گزارش‌های تحلیلی، آمار و ارقام ارائه شده از سوی عوامل مدیریتی استان کردستان و شهرستان بانه تایید کننده تحولات وسیع در حوزه مراجعه گردشگر و جریان سرمایه در شهر بانه است (خیرالدین و رازپور، ۱۳۹۳: الف).

درباره تعداد مسافران ورودی و اسکان یافته در شهرستان بانه، در ۶ ماهه نخست سال ۱۳۹۳ بیش از دو میلیون نفر مسافر وارد بانه شده‌اند. سالانه بیش از ۳ میلیون گردشگر بانه را بعنوان شهر گردشگری خود انتخاب می‌کنند. طی دو هفته آخر شهریور ۱۳۹۳ روزانه بیش از ۵۰ هزار نفر وارد این شهرستان شدند که هر شب بطور میانگین ۱۰ هزار نفر از مسافران در شهر اسکان داده شدند (خندان، ۱۳۹۳). بالغ بر ۳۵۰ هزار گردشگر در تعطیلات ۱۴ الی ۱۵ خرداد ۱۳۹۴ وارد شهر بانه شدند (خندان، ۱۳۹۴). در سال ۱۳۹۳ توریسم خرید در شهر بانه برای ۱۲۰۰ نفر به طور مستقیم در اماکن اقامتی، پذیرایی و دفاتر خدمات مسافرتی و جهانگردی اشتغال ایجاد کرده و همچنین در حوزه تجارت و بازار با توجه به وجود بیش از ۱۰ هزار مغازه تجاری در این شهر حداقل ۱۰ هزار نفر نیز به صورت مستقیم فقط در مجتمع‌های تجاری شاغل هستند (وطن‌دوست، ۱۳۹۳). جابجایی کالای غیر رسمی از لب مرز به مراکز دپوی اولیه و انتقال مجدد به مراکز خرید شهر، اشتغال واسطه، اسکان گردشگران در منازل مسکونی و مدیریت آن، سیستم پارک‌های حاشیه‌ای اتومبیل‌ها و نظارت بر آن‌ها، دست فروشی‌ها و .. از جمله مشاغل پنهانی هستند که قشر وسیعی از شهروندان بانه‌ای را مشغول به کار نموده است.

از طرفی علاوه بر مهیا شدن بسترهای لازم برای مبادله کالا از مرزهای غیر رسمی و عرضه گسترده آن، به نظر می‌رسد که این رونق برای عوامل تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیر و مدیران بسیار خوشایند و با اهمیت است چنان‌که رضایت توریسم خرید به یکی از مهم‌ترین اهداف مدیریتی شهر مبدل گشته است.

شهرستان بانه با دارا بودن بیش از ۸۴ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق این ظرفیت را دارد که در صورت مهیا شدن زیر ساخت‌های لازم، موجبات بهبود فضای کسب و کار و توسعه اقتصادی منطقه، استان کردستان و کشور را فراهم سازد (عذیری، ۱۳۹۴). طبق گزارش ستاد تسهیلات سفرهای بانه

بخش بزرگی از کالاهای وارداتی غیر رسمی در مجتمع‌های تجاری شهر بانه و در فضایی متمرکز حول مرکز جدید شهر عرضه می‌شوند (شکل ۳). فراتر از ۵۷ مجتمع تجاری و پاساژ در بانه وجود دارد که بیش از ۱۰ هزار باب مغازه در آنها فعالیت می‌کنند. با وجود فراوانی مغازه‌ها و واحدهای تجاری، رونق و تقاضای زیاد کالا در بازار بانه منجر به توسعه فضایی این بازار و افزایش اجاره بهای واحدهای تجاری آن شده است. در سال ۱۳۹۱ میانگین اجاره ماهانه هر باب مغازه حدود ۸۰۰ هزار تومان و میانگین قیمت فروش هر مغازه هم حدود ۱۵۰ میلیون تومان بود (مصاحبه با مردم شهر بانه، آبان ۱۳۹۱).

مجموع شرایط و کارکردهای بازار بانه موجب شده است که مسافران، خریداران و گردشگران زیادی از اقصی نقاط کشور به قصد خرید به شهر بانه سفر کنند. حجم گسترده ورود گردشگر خرید به شهر بانه در چهار ماه نخست سالهای اخیر نشان از استقبال عظیم گردشگران از وجود کالاهای متنوع خارجی ارزان قیمت در شهر بانه دارد. تعداد ۵ هتل بزرگ از سال ۱۳۷۸ به بعد در شهر بانه ساخته شده است. این در حالیست که در شهر سنندج به عنوان مرکز اداری سیاسی استان کردستان طی دو دهه اخیر تنها یک هتل چهار ستاره ساخته شده است.

طبق گزارش سرپرست اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی بانه در نظرسنجی‌های انجام شده از مسافران، ۸۹ درصد از برخورد خوب مردم و مدیران مراکز اقامتی و مراکز خرید، ۶۸ درصد از کیفیت کالاهای خریداری شده و ۴۲،۵ درصد از جاذبه‌های طبیعی و اماکن گردشگری بانه ابراز رضایت کرده‌اند. وجود امنیت پایدار و برخورد‌های مناسب مردم و میهمان‌نوازی مردم شهر بانه، از دلایل بارز ازدیاد ورود گردشگران و مسافران به بانه است (رحیمی، ۱۳۹۲).

از کنار هم قرار دادن آمار مراجعه توریسم خرید به شهر بانه ارقام بسیار قابل ملاحظه‌ای از انباشت سرمایه در این شهر متصور خواهد شد. با فرض اینکه ۳ میلیون گردشگری که در سال ۱۳۹۳ برای خرید کالا به شهر بانه آمدند هر کدام متوسط یک میلیون ریال خرید کنند، در طول یک سال به میزان سه هزار میلیارد ریال گردش مالی در شهر بانه اتفاق افتاده است. این رقم تقریباً ۵ برابر بودجه شهرداری سنندج، مرکز استان کردستان، در سال ۱۳۹۳ است. این میزان گردش مالی در شهری کوچک مقیاس با جمعیت ۹۰۳۰۴ نفر (در سال ۱۳۹۰) و مساحت ۱۲،۲ کیلومتر مربع، بدون شک می‌تواند پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-فضایی بسیار گسترده و قابل توجهی در مدیریت شهر و حتی منطقه تحت نفوذ داشته باشد.

جدول ۲. تعداد مسافران وارد شده به شهر بانه در ۲۰ روز اول سال (نفر)

۱۳۹۳	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۸	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۶۳۰۰۰۰	۶۱۲۰۰۰	۷۰۰۰۰۰	۱۴۳۸۵۰۰	۵۶۸۰۰۰	۲۶۴۰۰۰	۲۵۰۰۰	تعداد مسافران

مأخذ: اداره میراث فرهنگی و گردشگری بانه، ۱۳۹۳

تحولات شدید کالبدی- فضایی شهر بانه و نقش مبهم مدیریت شهری در توسعه بسامان شهر بدون شک پویایی اقتصادی بر فضا و کالبد شهر نیز تأثیر گذار خواهد بود. ساختار کالبدی شهر بانه در چند سال اخیر به شدت تحت تأثیر پیامدهای اقتصاد مرزی قرار گرفته است. سرانه‌ها، فضاها و کاربری‌های شهری به ویژه در مرکز جدید شهر متأثر از فضای کنونی متحول شده‌اند. جریان سرمایه مالی گسترده در این شهر به حوزه ساخت و ساز هدایت

شده است. ساخت و ساز گسترده چند سال اخیر منجر به پراکنده رویی شهری شده است. جدول ۳ تغییرات تعداد مجتمع‌های تجاری ساخته شده را در شهر بانه بر اساس گذر زمان نشان می‌دهد. تعداد مجتمع‌های تجاری شهر بانه از یک عدد در سال ۱۳۷۵ به ۵۷ عدد در سال ۱۳۹۲ ارتقاء یافته است. چنین ساخت و ساز گسترده‌ای قطعاً نه برآمده از حمایت مالی دولت مرکزی و نه حمایت مالی مدیریت محلی است.

جدول ۳. تغییرات تعداد مجتمع‌های تجاری ساخته شده در شهر بانه بر اساس گذر زمان

۱۳۹۲	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۷۵	
۵۴	۲۳	۱۴	۱	تعداد مجتمع‌های تجاری ساخته شده

مأخذ: سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری بانه، ۱۳۹۳.

شکل ۳. تمرکز و انبوه مجتمع‌های تجاری در مرکز تجاری شهر بانه، مأخذ: تارگاہ بازار بانه، آذر ۱۳۹۴:

<http://photo.banebazar.com/index.aspx>

شکل ۴ و ۵. پیامدهای اقتصاد غیر رسمی مرزی در شهر کوچک بانه؛ مجتمع‌های تجاری هسته مرکزی، ۱۳۹۱

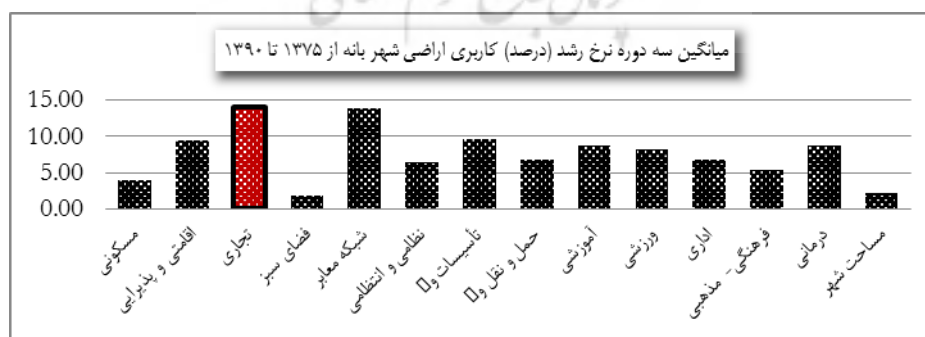
زیربنای تجاری شهر بانه بیش از ۳ برابر این رقم است. با توجه به اینکه کاربری‌های تجاری جدید شهر بانه غالباً بصورت مجتمع‌های چندین طبقه ساخته شده است، با فرض عدد ۳ به عنوان میانگین تعداد طبقات مجتمع‌های تجاری، سرانه تجاری شهر بانه حدوداً برابر ۸,۱۶ متر خواهد شد. چنین رقم بسیار بالایی در اختصاص کاربری تجاری به هر شهروند بانه‌ای بسیار قابل ملاحظه است.

جهت بهتر نشان دادن تحولات کاربری اراضی شهر از سال ۱۳۷۵ تا سال ۱۳۹۰، میانگین نرخ رشد سه دوره تحولات محاسبه شد (جدول ۴). کاربری‌های تجاری، اقامتی و پذیرایی و شبکه معابر بیشترین دامنه تحول با رشد مثبت را در این دوره تجربه کرده‌اند. مساحت کاربری تجاری شهر بانه از ۲۹۰۰۰ متر مربع در سال ۱۳۷۵ به ۲۴۵۹۰۰ متر مربع در سال ۱۳۹۰ افزایش یافته است. لازم به ذکر است که این رقم تنها مختص به مساحت کاربری‌هاست در صورتی که

جدول ۴. تحولات کاربری اراضی شهر بانه متأثر از پیامدهای اقتصاد غیر رسمی

میانگین رشد	درصد نرخ رشد			سال				کاربری اراضی
	۱۳۸۶-۹۰	۱۳۸۳-۸۶	۱۳۷۵-۸۳	۱۳۹۰	۱۳۸۶	۱۳۸۳	۱۳۷۵	
۳.۸۸	۲.۶۷	۴	۴.۹۸	۲۵۵۶۱۶۲	۲۳۰۰۷۶۹	۲۰۴۵۳۷۶	۱۳۸۶۹۰۰	مسکونی
۹.۴۰	۱۰.۱	۰	۱۸.۱	۸۳۴۳	۵۶۷۸	۵۶۷۸	۱۵۰۰	اقامتی و پذیرایی
۱۴.۰۹	۷.۷۱	۱۵.۲	۱۹.۳۶	۲۴۵۹۰۰	۱۸۲۷۰۳	۱۱۹۵۰۶	۲۹۰۰۰	تجاری
۱.۸۲	۰.۴۷	۲.۲	۲.۷۸	۳۳۱۰۳	۳۲۴۸۲	۳۰۴۳۰	۲۴۴۳۶	فضای سبز
۱۳.۸۴	۶.۷۹	۱۲.۶۵	۲۲.۰۸	۳۹۶۴۱۷۳	۳۰۴۸۰۴۸	۲۱۳۱۹۲۳	۴۳۲۲۵۸	شبکه معابر
۶.۴۸	۰	۰	۱۹.۴۵	۹۱۵۸۴۰	۹۱۵۸۴۰	۹۱۵۸۴۰	۲۲۰۹۵۰	نظامی و انتظامی
۹.۶۷	۲.۶۵	۱۱.۶	۱۴.۷۵	۵۰۲۷۱	۴۵۲۷۱	۳۲۵۷۱	۱۰۸۳۵	تأسیسات و تجهیزات
۶.۷۴	۴.۳۲	۷.۰۳	۸.۸۸	۴۶۰۱۸	۳۸۸۵۴	۳۱۶۹۰	۱۶۰۵۰	حمل و نقل و انبارداری
۸.۷۷	۱.۱۱	۲.۸۴	۲۲.۳۵	۲۱۲۵۶۱	۲۰۳۴۱۴	۱۸۷۰۳۵	۳۷۲۴۰	آموزشی
۸.۱۶	۵.۰۲	۸.۷۶	۱۰.۶۹	۱۲۲۳۵۱	۱۰۰۵۹۹	۷۸۸۴۷	۳۵۰۰۰	ورزشی
۶.۷۵	۱.۲۵	۳.۲۹	۱۵.۷۱	۱۸۱۱۸۵	۱۷۰۱۸۳	۱۵۴۴۳۳	۴۸۰۶۷	اداری
۵.۳۸	۳.۵۶	۵.۵۷	۷.۰۱	۶۰۳۱۴	۵۲۴۴۳	۴۴۵۷۲	۲۵۹۱۵	فرهنگی - مذهبی
۸.۶۷	۰.۹۸	۱۱	۱۴.۰۳	۱۲۸۰۰۵	۱۲۳۰۹۷	۹۰۰۰۸	۳۱۴۷۸	درمانی
۲.۱۶	۱.۵۴	۲.۲	۲.۷۳	۱۲۲۰۸۵	۱۱۴۸۲۸	۱۰۷۵۷۱	۸۶۶۸۸	مساحت شهر (هکتار)

مأخذ: برگرفته از داده‌های شهرداری شهر بانه و تحلیل نگارندگان، ۱۳۹۳.

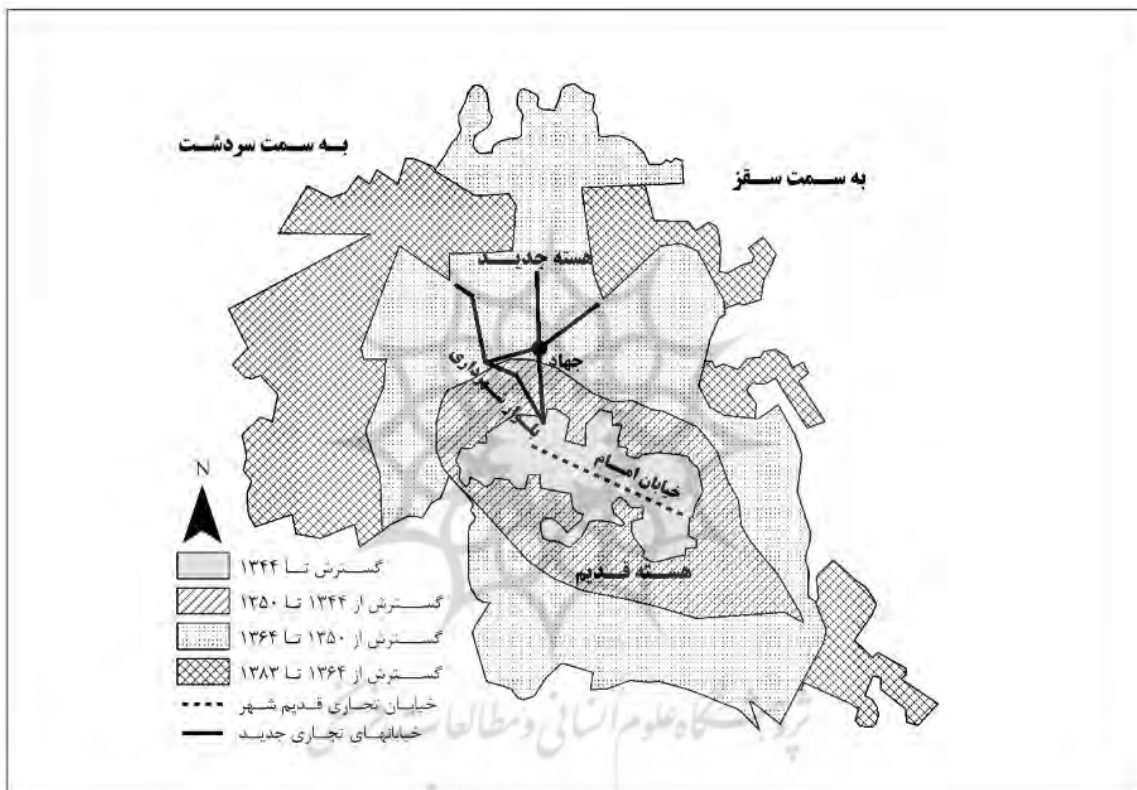

شکل ۶. تحولات کاربری اراضی شهر بانه متأثر از پیامدهای اقتصاد غیر رسمی

ساختار تجاری شهر از هسته قدیمی واقع در خیابان امام خمینی به قسمت شمال و شمال غربی شهر انتقال پیدا کرد.

بررسی میزان تحولات کاربری‌ها در هسته جدید تجاری شهر بانه از سال ۱۳۷۵ تا سال ۱۳۹۰ نشان از افزایش شدید سهم مجتمع‌های تجاری از اراضی محدوده هسته جدید تجاری شهر بانه دارد.

شرایط جدید اقتصادی شهر بانه متأثر از روابط میان مرزی، به دلیل محدودیت کالبدی در فضای کوچک هسته تجاری قدیمی شهر، مجال شکوفا شدن نیافت. پویایی اقتصاد شهری، حجم گسترده ساخت و ساز و عدم امکان تخصیص زمین در هسته قدیمی تجاری، منجر به جابجایی مرکز تجاری شهر و توسعه سریع هسته تجاری جدید شد (شکل ۷). تمرکز و استقرار

شکل ۷. تغییر ساختار کالبدی شهر؛ انتقال مرکزیت تجاری از هسته قدیمی به هسته جدید شهر
 مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴.

کاربری‌های مسکونی واقع در محدوده هسته مرکزی جدید شهر بانه در سال‌های اخیر تخریب شده و جای خود را به ساخت و ساز مجتمع‌های تجاری داده است.

جدول ۵ سهم کاربری‌های هسته جدید مرکزی (بر حسب درصد مساحت) را از کل کاربریها بر اساس تحولات زمانی نشان می‌دهد. مقایسه این تغییرات در شکل‌های ۸ و ۹ نشان می‌دهد که نسبت کاربری مسکونی در هسته مرکزی جدید شهر بانه به شدت کاهش یافته و نسبت کاربری تجاری به شدت افزایش یافته است. بنابراین به نظر می‌رسد که

عنوان حق پارکینگ حاشیه‌ای از مسافران دریافت می‌نماید. در سال ۱۳۸۲، درآمد شهرداری بانه تنها از بخش بازارچه مرزی رسمی سیرانند، به‌طور مستقیم یک میلیارد تومان بوده است (امین‌نژاد، ۱۳۸۳: ۶۴). این رقم برای شهری با جمعیت ۶۰ هزار نفر در سال ۱۳۸۲، نشان از درآمد بالای شهرداری بانه دارد. مهیا شدن این منبع درآمد برای شهر بانه که وابستگی چندانی به کسب درآمد از بخش کشاورزی و صنعت ندارد، می‌تواند به عنوان فرصتی جهت صرف این درآمد در ایجاد زیرساختهای توسعه شهر بکار رود. درحالی‌که چنین درآمد مالی عملاً توسعه فضایی را در شهر نشان نمی‌دهد، چنان‌که شهروندان از عملکرد مدیران شهر در ساماندهی و تجهیز زیرساخت‌ها اظهار نارضایتی می‌کردند^۱. اما مسئله اساسی اینجا مطرح است که علی‌رغم گردش سرمایه شدید در این شهر بواسطه اقتصاد میان مرزی و حضور توریسم تجارت مرزی، چگونه است که زیرساخت‌های شهرستان بانه بی‌رونق مانده‌اند. درآمدهایی که شهرداری شهر بانه از عوارض ساخت و ساز، کمیسیون‌های تغییر کاربری شهری به پاساژهای تجاری، مالیات بر ارزش افزوده، عوارض پارکینگ از توریست‌های شهر، دریافت سهم درآمدی از بازارچه مرزی سیرانند و... به دست می‌آورد در چه بخشی مهم‌تر از ساخت شهر، زیباسازی شهر، ایجاد تسهیلات و خدمات، ایجاد زیرساخت‌های زندگی با کیفیت و... هزینه می‌شود که هیچ یک به چشم نمی‌آیند؟

جدول ۵. سهم از کل کاربری‌های موجود در محدوده هسته جدید تجاری شهر بانه بر اساس تحولات زمانی

(بر حسب درصد مساحت)

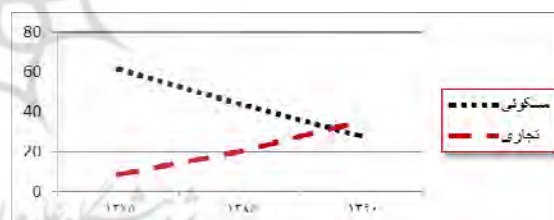
	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰
مسکونی	۶۱,۵	۴۳,۷۹	۲۷,۵۹
تجاری	۵,۱۷	۵,۵۲	۶,۴۲
مجتمع تجاری	۸,۴۶	۲۰,۱۲	۲۵,۵۵
فضای سبز	۲,۳۲	۱,۷	۱,۲۲
پارکینگ	۵,۰۹	۷,۷۷	۱۰,۲
خدمات	۰,۷	۰,۷	۲,۶

شکل ۸. مقایسه تحولات سهم کاربریها در اراضی

هسته جدید تجاری شهر بانه (بر حسب درصد

مساحت)

شکل ۹. کاهش نسبت کاربری مسکونی و افزایش

نسبت مجتمع تجاری در هسته شهر بانه طی ۱۵ سال

افزایش ساخت و ساز مجتمع‌های تجاری و در کنار آن پراکنده‌رویی شهری ناشی از توسعه‌های جدید شهری در نتیجه رونق کسب و کار در منطقه مرزی بانه، درآمد شهرداری بانه را در بخش عوارض و مالیات به شدت افزایش داده است. علاوه بر عوارض و مالیات‌هایی که شهرداری از ساخت و سازهای تجاری و مسکونی به دست می‌آورد، به ازای ورود هر ماشین مبلغ سی هزار ریال (در سال ۱۳۹۱) به

۱ مصاحبه با شهروندان بانه‌ای، آذر ماه سال ۱۳۹۱.

- سناریوی توسعه شبکه محلی مستقل از منابع

ناپایدار مرزی

تا اینجا با توصیف‌های تحلیلی که ارائه شد، پیامدهای اقتصاد میان‌مرزی بر تحولات ابعاد مختلف شهر مرزی بانه مورد مطالعه قرار گرفت. مشخص شد که تغییرات چند سال اخیر در این شهر بر ساختار اقتصادی، اجتماعی و کالبدی شهر اثرات بسیار قابل ملاحظه‌ای بر جای گذاشته است. اما با توجه به وابستگی این تحولات به اقتصاد غیررسمی میان‌مرزی قطعاً تکیه بر چنین شرایطی، آینده شهر بانه را باهاله‌ای از ابهام مواجه می‌سازد. در این بخش با مراجعه به نظریه‌های توسعه منطقه‌ای، نتایج مطالعات پیشین و تجربه مشابه ساختار اقتصادی در توسعه دبی، یکی از سناریوهایی که در آینده پژوهی شهر بانه در راستای توسعه پایدار می‌تواند مطرح شود پیشنهاد می‌شود.

صرافی (۱۳۷۹) در کتاب مبانی برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای معتقد است «عوامل اصلی رشد در منطقه، انباشت سرمایه، منابع جدید، رشد نیروی کار و پیشرفت فناوری است. برای انباشت سرمایه باید پس‌اندازی از درآمدهای موجود صورت گیرد تا با سرمایه‌گذاری (خواه تولیدی، خواه زیربنایی) موجبات جذب نیروی کار جدید و به کارگیری فن-آوری جدید اغلب با بهره‌وری بیشتر را فراهم کند. با توجه به رشد بالای نیروی کار در کشورهای در حال توسعه و فرض فراهم بودن منابع طبیعی و فناوری نوین در جهان، محدودیت اصلی همان سرمایه تلقی می‌شود. از این رو با سیاست‌های برون-نگر، عناصر نوینی برای رشد اقتصادی منطقه وام گرفته می‌شود و با تزریق منابع خارجی، افزایش بهره-

وری و در پی آن رشد مستمر سرمایه‌گذاری فراهم می‌شود و باز این چرخه تکرار شده تا در نهایت توسعه اقتصادی- اجتماعی پدیدار شود» (صرافی، ۱۳۷۹). شواهد بصری و قرائن موجود نشان می‌دهند که بواسطه اقتصاد میان‌مرزی طی یک دهه اخیر حجم گسترده‌ای از سرمایه در منطقه مرزی بانه جریان داشته که قسمتی از آن به صورت ساخت و ساز تجاری در سطح شهر و ویلاسازی در سطح منطقه انباشت شده است. از طرفی ساخت و ساز صرف، منطقه را به توسعه پایدار نخواهد رساند چنانکه تعدادی از اندیشمندان (میکسل، ۱۳۷۶؛ کهن، ۱۳۷۶؛ Rondinelli, 1993) توسعه را پدیده‌ای چند بعدی، پیچیده و شامل جنبه‌های گوناگون اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جامعه می‌دانند و تأخیری برای هیچ یک از این جنبه‌ها قائل نمی‌شوند و تأکید بر یکی از آنها را مردود می‌شمارند (عندلیب، ۱۳۸۰: ۹). با توجه به مفاهیم موجود، توسعه زمانی محقق می‌شود که تحول، تمام ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی جامعه را به سمت ایده‌آل‌ها دربرگیرد. توسعه زمانی به وجود می‌آید که تفکر جامعه به سوی پیشرفت متحول شود و قوه تصمیم‌گیری جمعی و مشارکتی به وجود آید. توسعه زمانی به معنای واقعی خود نزدیک می‌شود که حرکت جامعه به سمت جلو، از درون منطقه و با نیروهای بومی و با تفکر و برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری داخلی صورت پذیرد. امروز با توجه به وجود جریان شدید و گسترده سرمایه در شهر بانه، مدیریت شهری و عوامل مهم در تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی در بانه می‌توانند بسیار عامل مهم و تعیین کننده‌ای در رابطه با آینده توسعه شهری بانه باشند. اما متأسفانه

راهبردی مشخص در جهت توسعه پایدار شهر بانه و شبکه محلی تحت نفوذ آن ملاک عمل عوامل ذی نفوذ؛ ذی نفع و ذی مدخل قرار ندارد. مراجعه به تجارب موجود با وضعیت و فرآیند مشابه و تبیین سناریوهای مختلف توسعه آتی با توجه به داشته‌های کنونی، می‌تواند کلید برون‌رفت شبکه محلی بانه از وضعیت نامشخص آینده باشد.

وضعیت کنونی شهر بانه از منظر اقتصادی بسیار شبیه به شرایطی است که شهر جهانی دبی در دهه ۱۹۶۰ میلادی با آن مواجه شد. سرمایه‌های در گردش موجود در شهر بانه ناشی از خرید و فروش کالاهای غیررسمی وارد شده از مرز، در مقایسه با جمعیت موجود، حجم بسیار گسترده‌ای است که در واقع شبیه به حجم درآمدهای نفتی شهر دبی در دهه ۱۹۶۰ است که نصیب آن شهر کوچک شد. طبق اظهارات مایکل پاسیون (۲۰۰۵) شهر دبی در مقایسه با شهرهای بزرگ غربی که در آنها گذار از دوره پیشا صنعتی به صنعتی و سپس فراصنعتی طی دو قرن صورت گرفت، تغییرات مشابهی را تنها طی ۵۰ سال پشت سر گذاشت. «تغییرات در ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهر دبی قابل مشاهده است. رونق اقتصادی سالهای نفتی، به تغییر شکل دبی، از یک دهکده متکی به ماهیگیری در خلیج فارس به یک شهر پر رونق جهانی و برنامه‌ریزی پیشرفته برای سالهای بعد از دوره نفت کمک کرده است» (Pacione, 2005). اقتصاد نفتی سال‌ها به دبی کمک کرد تا از یک روستای کوچک به یک جهان شهر بسیار مدرن تبدیل شود. شروع تحول اقتصادی و انباشت سرمایه اولیه در دبی با سرازیر شدن درآمدهای نفتی به عنوان اولین حلقه زنجیر توسعه

صورت پذیرفت. انباشت سرمایه ناشی از درآمدهای نفتی، در بخش زیرساختهای شهری و ارتقاء آن به عنوان عامل تحریک کننده جذب سرمایه خارجی مصرف شد. بعد از شکل‌گیری بدنه و ساختار اصلی اقتصاد شهر، سیاست کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی و جدایی از تنش‌های ناشی از آن رخ داد. هر چند موتور اقتصاد دبی با اتکا به صنعت نفت و درآمدهای ناشی از آن به حرکت درآمد، اما دبی توانسته جهت‌های اقتصادی متنوعی را دنبال کند و به کانون جهانگردی و تجارت بین‌المللی تبدیل شود. طی چند دهه اخیر مهمترین برنامه و راهبرد جهان شهر دبی به وجود آوردن اقتصادی مستقل از درآمدهای نفتی بوده است. در راستای تحقق این امر، ارتقاء بخش سوم اقتصاد یعنی بخش خدمات مهمترین استراتژی است. برای ترغیب سرمایه‌گذاری در شهر، زیرساختهای شهری را به خوبی ارتقا دادند تا زمینه‌های توسعه سریع را به وجود آورند. بنابراین، سرمایه‌گذاری‌های زیادی در بخش صنعت گردشگری، املاک و ساختمان، شرکتهای هوایمایی و بنادر صورت گرفت. در حال حاضر نفت نقش اندکی در تولید ناخالص دبی دارد. به طوری که حاکم دبی در سخنرانی خود در سال ۲۰۰۷ در معرفی طرح راهبردی شهر دبی در افق سال ۲۰۱۵ اشاره کرد «۹۷٪ GDP را در سال ۲۰۰۶ بخشهای غیر نفتی تامین کرده‌اند. این رقم برای سال ۲۰۰۰ میلادی ۹۰٪ و برای سال ۱۹۷۵ تقریباً برابر با ۴۶٪ بوده است» (محمد بن راشد آل مکتوم، ۲۰۰۷). وابستگی به سرمایه نفتی در طول سالیان اخیر بواسطه تقویت بخش سوم اقتصاد رو به کاهش گذاشته است.

همسو با خواست سرمایه‌گذاران و برنامه‌ریزان را می‌توان از نکات مثبت در مدیریت فرآیند پیشرفت دبی برشمرد. عوامل مهم جهش پرشتاب شهر دبی به سمت توسعه را می‌توان مرهون عواملی چون منابع مالی و مدیریت بهینه، تنوع و گوناگونی اقتصادی، جریان قوی سرمایه‌گذاری داخلی و جذب سرمایه خارجی، ثبات سیاسی برنامه ریزی شده، ثبات قوانین و ثبات ماندن تعرفه گمرکی، برقراری تجارت آزاد، همگونی و همسویی با جامعه بین‌المللی، سرمایه‌گذاری شرکت‌های بزرگ، افزایش ریسک‌پذیری مدیران و پنهان ماندن فساد اداری، موقعیت مناسب دبی در منطقه خاور میانه، حضور مشاوران کارکشته برنامه‌ریزی و در آخر مدیریت مناسب شیخ محمد بن راشد آل مکتوم دانست.

۴- نتیجه‌گیری

تقویت نقش و عملکرد اخیر شهر بانه متأثر از اقتصاد میان مرزی غیررسمی و پیامدهای آن منجر به تحولات گسترده کالبدی-فضایی و عملکردی در این شهر شده است. افزایش جمعیت شهری، توسعه و تغییر کاربری اراضی شهری، تغییر سهم کاربری‌ها در هسته جدید تجاری شهر، ایجاد فرصت‌های شغلی، ساخت و ساز مسکن، ساخت و ساز مجتمع‌های تجاری متعدد متراکم و افزایش تعداد مراکز اقامتی و مهم‌تر از همه پویایی شهر و نقش برجسته آن در شبکه محلی از جمله مهم‌ترین پیامدهای تحولات اخیر در شهر کوچک بانه است. بدون شک رونق امروز منطقه مرزی بانه و جریان سرمایه در آن مرهون اقتصادی است که به مرزهای کشور وابسته است. به جهت این که جریان سرمایه در این منطقه تا کنون به صورت غیر رسمی، پنهانی و خلاف قوانین گمرکی

دو عامل درآمد نفت و درآمد اقتصاد غیررسمی میان مرزی در دو شهر دبی و بانه حکم سرمایه‌های اولیه‌ای را دارند که می‌توانند در شهر انباشت شوند. چنین نیروی محرکه‌ای، طی چند دهه شهر دبی را از یک سکونت‌گاه بدوی به یک شهر جهانی مبدل ساخت. این در حالیست که اکنون شهر بانه در ابتدای مسیر رشد قرار دارد. پیمودن سناریویی مشابه سناریوی رشد دبی، که خود را متکی به درآمدهای ناپایدار نفتی نساخت، قطعاً می‌تواند به مهم‌ترین راهبرد توسعه شهر بانه در آینده تبدیل شود.

ذیلاً مهمترین سیاست‌ها و عوامل رشد بخشهای غیر نفتی و علل عدم وابستگی به درآمدهای نفتی در دبی برجسته شده‌اند (میرافضلی، ۱۳۹۱؛ آل مکتوم، ۲۰۰۷؛ Gabriel, 1987; Alsayazh, 1998; Pacion, 2005):

تنوع بخشی به اقتصاد شهری از طریق ایجاد مراکز شهری و بسط فعالیتهای اقتصادی مانند خرده‌فروشی، توریسم و گردشگری، فعالیتهای رسانه‌ای و فناوری اطلاعات،

خلق هویت خاص و تصویر بین‌المللی برای جلب توجه اذهان با ساخت جزیره نخل، جزیره جهان، برج دبی و ...

تقویت و ارتقای شبکه‌های زیرساخت شهری و منطقه‌ای مانند تقویت فرودگاه‌ها و زیرساخت‌های حمل و نقل ریلی و مترو و ...

سیاست‌های دولت دبی از جمله رویکرد ایجاد فضای باز اقتصادی، ایجاد محیط سیاسی پایدار و به دور از شوک‌های ناپایدار کننده منطقه خاورمیانه، جذب سرمایه داخلی با مالیات حداقل، استفاده از پتانسیل تجار محلی دبی و ارتباطات بین‌المللی آنها، استفاده و مدیریت بهینه منابع مالی داخلی و به‌کارگیری آن

مطالعه وضعیت کنونی شهر بانه در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، کالبدی- فضایی و مدیریتی، با اشاره به نامشخص بودن سیاست‌های کنش‌گران درخصوص تحولات آتی مناطق مرزی و تأکید بر ناپایداری وضعیت کنونی، سناریویی برای توسعه شهر بانه و شبکه تحت نفوذ در آینده پیشنهاد شد. مبانی فکری این سناریو متکی به نظریه‌های توسعه منطقه‌ای و مفهوم توسعه و مصداق عملی آن مبتنی بر تجربه‌ای است که دبی را در کمتر از نیم قرن، از یک سکونت-گاه بدوی به شهری جهانی تبدیل نمود. این سناریو بر اساس عدم وابستگی به منابع مالی ناپایدار پیشنهاد شده است. جدول ۶ به عنوان یک جمع‌بندی از سناریوی پیشنهادی ارائه شده است. در این جدول عوامل، راهبردها و سیاست‌هایی که در فرآیند رشد و توسعه پایدار شهر دبی به کار گرفته شده‌اند در سمت راست مشخص شده‌اند. در بخش دیگر جدول با توجه به تجربه راهبردی شهر دبی، مصداق‌هایی در شهر بانه و شبکه تحت نفوذ، در جهت ایجاد توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای پیشنهاد شده‌اند.

کشور صورت پذیرفته است، در هر زمانی ممکن است رونق کنونی به رکود ناشی از کنترل شدید مرز مواجه شود. از طرفی به نظر می‌رسد نیروهای عهده دار امنیت مرز و کنترل تردهای مرزی کشور، به حدکافی توانمند و مقتدر هستند که بتوانند مرزها را مسدود کنند و مانع اقتصاد میان‌مرزی غیررسمی شوند اما بدون شک عدم سخت‌گیری در برخورد با تردهای مرتبط با قاچاق کالا موقتی و در راستای تأمین رضایت مرزنشینان است. بنابراین، با توجه به متزلزل بودن مراودات مرزی و تبادل کالا به دلیل تاثیرپذیری شدید از اوضاع نا امن و نابسامان حاکم بر منطقه بین‌المللی و عزم نظام در جلوگیری از پدیده قاچاق کالا، در صورت عدم جایگزینی منابع درآمد و اشتغال، پیش‌بینی می‌شود که اقتصاد شهر بانه در آینده با افول و انحطاط مواجه گردد. در این راستا لازم است تمهیدات ویژه‌ای در رابطه با توسعه آتی شهر بانه و شبکه تحت نفوذ آن اندیشیده شود. توجه به آینده پژوهشی و سناریوهای ناشی از آن یکی از مهم‌ترین راهکارها در جهت توسعه پایدار شهری و منطقه‌ای در شهر بانه است. در این تحقیق پس از

جدول ۶. سناریوی توسعه پایدار شهر بانه و شبکه محلی تحت نفوذ مبتنی بر رویکرد راهبردی عدم وابستگی به درآمدهای ناپایدار در شهر دبی

عوامل، راهبردها و سیاست‌های توسعه غیرمتمکی به سرمایه‌های ناپایدار در شهر دبی	پیشنهاد راهکارهای توسعه شهر بانه و شبکه تحت نفوذ (متأثر از رویکرد راهبردی توسعه شهر دبی)
تنوع بخشی به اقتصاد شهری	• ایجاد مراکز شهری و بسط فعالیتهای اقتصادی مانند خرده‌فروشی، توریسم و گردشگری، فعالیتهای رسانه‌ای و فناوری اطلاعات.
خلق هویت خاص و تصویر بین‌المللی برای جلب توجه اذهان	• تبدیل شهرستان بانه به منطقه آزاد تجاری، • برندسازی در حوزه طبیعت و گردشگری.
همگونی و همسویی با جامعه بین‌المللی	• همگونی قومی و فرهنگی با کردستان عراق و امکان مراوده اقتصادی با کشور عراق
تقویت و ارتقای شبکه‌های زیرساخت شهری و منطقه‌ای	• ایجاد فرودگاه بین‌المللی، • ایجاد زیرساخت‌های حمل و نقل جاده‌ای و ریلی بین‌المللی با توجه به موقعیت مرزی منطقه
سیاست‌های تشویقی دولت دبی در جهت رشد اقتصادی مستقل از درآمدهای نفتی	• حمایت کنش‌گران از توسعه شبکه محلی مستقل از درآمدهای برآمده از اقتصاد میان‌مرزی غیررسمی،

• جذب سرمایه داخلی با مالیات حداقل، • استفاده از پتانسیل تجار محلی و ارتباطات بین‌المللی آنها، • استفاده و مدیریت بهینه منابع مالی داخلی و به‌کارگیری آن همسو با خواست سرمایه‌گذاران و برنامه‌ریزان.	
• مقابله با ایجاد نا امنی در مرزهای غربی کشور با توجه به نا امنی منطقه‌ای اخیر در خاورمیانه	ثبات سیاسی برنامه‌ریزی شده
• مدیریت صحیح درآمدهای شهرداری بانه و هدایت آن‌ها به بخش توسعه زیرساخت‌های شهری و منطقه‌ای.	مدیریت بهینه منابع مالی
• تشویق سرمایه‌داران شهر بانه و دیگر شهرها به سرمایه‌گذاری در توسعه کمی و کیفی شهر بانه و شبکه تحت نفوذ، • تشویق شرکت‌های بزرگ کشور به سرمایه‌گذاری در شهرستان بانه، بویژه صنایع تبدیلی با توجه به پتانسیل‌های باغداری در منطقه.	جریان قوی سرمایه‌گذاری داخلی و جذب سرمایه خارجی، سرمایه‌گذاری شرکت‌های بزرگ
• موقعیت مناسب شهر بانه به عنوان یکی از دروازه‌های اقتصادی مناطق مرزی غرب کشور و امکان ایجاد پل ارتباط اقتصادی با جریان‌های اقتصادی بین‌المللی.	موقعیت مناسب دبی در منطقه خاور میانه
• وجود دانشگاه کردستان به عنوان یک نهاد علمی - تحقیقاتی بومی مشکل از گروه‌های مرتبط با برنامه‌ریزی شامل گروه‌های شهرسازی، اقتصاد و .. • وجود فارغ‌التحصیلان خیره بومی در حوزه‌های علمی مرتبط با برنامه‌ریزی و توسعه شهری، • امکان تقویت کادر مدیریت شهری شهر بانه.	حضور مشاوران کارکننده برنامه‌ریزی و مدیریت مناسب شیخ محمد بن راشد آل مکتوم (حاکم دبی)

مأخذ: نگارندگان، ۱۳۹۴.

منابع

احمدی، فرانک (۱۳۹۱)، شناسایی اثرات رشد اقتصادی در شهرهای مرزی بر الگوی توسعه شهر بانه، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته شهرسازی، دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر و معماری.

امین‌نژاد، کاوه و بوچانی، محمد حسین (۱۳۸۳)، بازارچه مرزی بانه فرصتی برای پایداری شهر و پیرامون، ماهنامه پژوهشی، آموزشی، اطلاع-رسانی شهرداریها، سال ششم، شماره ۶۳، مرداد ۱۳۸۳.

خندانی، رئیس میراث فرهنگی بانه و دبیر ستاد تسهیلات سفرهای شهرستان بانه، به نقل از پایگاه خبری کرد تودی، ۳۱ شهریور ۹۳، کد خبر: ۲۶۲۴.

خندانی، رئیس میراث فرهنگی بانه و دبیر ستاد تسهیلات سفرهای شهرستان بانه، به نقل از

شاید نتوان شرایط جغرافیایی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی دو شهر بانه و دبی را در یک کفه ترازو برای مقایسه قرار داد اما قطعاً تفکر استراتژیکی که تحولات توسعه‌ای دبی را مدیریت نمود و آن را از سکونت‌گاهی بدوی به شهر جهانی تبدیل کرد می‌تواند کلید برون‌رفت شهرستان بانه از شرایط ناپایدار کنونی باشد که خود مستلزم توجه مدیران و تصمیم‌گیران و تصمیم‌سازان در سطوح ملی و منطقه‌ای و محلی است. لازم به ذکر است که تصویب منطقه آزاد تجاری و صنعتی بانه و مریوان در جلسه دوم آذر ماه ۱۳۹۴ هیأت دولت به ریاست معاون اول ریاست جمهوری می‌تواند قدم اول در این سناریوی پیشنهادی باشد. در پایان می‌توان پیامدهای ایجاد منطقه آزاد تجاری و صنعتی بانه بر شرایط موجود شهر بانه و شبکه مرتبط با آن را به عنوان موضوع پژوهشی با اصالت پیشنهاد نمود.

رهنما، محمد رحیم (۱۳۸۹)، نقش شهرهای مرزی در فرآیند جهانی شدن و توسعه منطقه‌ای ایران مطالعه موردی شهرهای مرزی استان خراسان رضوی، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ششم، شماره سوم، صص: ۱۵۲-۱۸۵.

میکسل، ریموند اف. (۱۳۷۶)، توسعه اقتصادی و محیط زیست: مقایسه اقتصاد توسعه سنتی و توسعه پایدار؛ مترجم: حمیدرضا ارباب، انتشارات سازمان برنامه و بودجه، تهران، ایران. زرقانی، سیدهادی؛ مهدی‌زاد، صباح و اعظمی، هادی (۱۳۹۱). تحلیل بازتاب‌های سیاسی - فضایی بازارچه‌های مرزی؛ نمونه موردی بازارچه مرزی باشماق میوان. برنامه‌ریزی و آمایش فضا. ۱۶(۱).

صرافی، مظفر (۱۳۷۹)، مبانی برنامه ریزی توسعه منطقه ای، دفتر آمایش و برنامه ریزی منطقه ای، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور.

عاشری، امامعلی؛ نورمحمدی، سمیه؛ قادری، رضا و رستمی، علیرضا (۱۳۹۱). ارزیابی اثرات اقتصادی - اجتماعی و امنیتی احداث بازارچه - های مرزی و نقش آن در توسعه مناطق مرزی: نمونه موردی بازارچه‌های مرزی جوانرود. دومین همایش ملی راهکارهای توسعه اقتصادی با محوریت برنامه‌ریزی منطقه‌ای. دانشگاه آزاد سنندج.

عذیری، راشد، فرماندار شهرستان بانه، به نقل از فارس نیوز، ۲۸ مرداد ۹۴.

<http://farsnews.com/printable.php?nn=13940528001174>

پایگاه خبری کرد تودی، ۲۴ تیر ۱۳۹۴، کد خبر: ۷۰۹۵.

خیرالدین، رضا، رازپور، مهدی (۱۳۹۳: الف) پایش تحولات فضایی سکونتگاههای روستایی مناطق مرزی؛ چالشها و ظرفیتهای در کارکرد جامعه روستایی شهرستان مرزی بانه، مجله روستا و توسعه، ۱۷ (۴).

خیرالدین، رضا، رازپور، مهدی (۱۳۹۳: ب) بررسی پیامدهای اقتصاد غیررسمی و توریسم تجاری بر تحولات کالبدی فضایی شهرستان مرزی بانه رویکرد تحلیل استراتژیک فضایی چند مقیاسی، مجله مطالعات و پژوهشهای شهری و منطقه - ای، ۵ (۲۰).

رحیمی، سعدالله، سرپرست اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی بانه، به نقل از فارس نیوز، ۴ اسفند ۱۳۹۲.

<http://www.farsnews.com/printable.php?nn=13921203000923>

رازپور، مهدی (۱۳۹۲) بررسی عوامل و تحلیل پیامدهای اقتصاد غیر رسمی مرزی در تحولات فضایی شهرستان مرزی بانه، پایانامه کارشناسی ارشد به راهنمایی دکتر رضا خیرالدین و مشاوره دکتر شریف مطوف، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه علم و صنعت ایران؛ ۱۳۹۲/۱۲/۱۱.

رازپور، مهدی (۱۳۹۰) بهبود رابطه شهر و منطقه نفوذ با تاکید بر توسعه پایدار شهری: مطالعه موردی شهر سنندج و حوزه نفوذ. پایان نامه کارشناسی مهندسی شهرسازی. کردستان: گروه شهرسازی دانشگاه کردستان.

- Brzosko-Sermak, Agnieszka. (2007). Theoretical deliberations on frontier location of cities. *Bulltin of geography (Socio-economic series)*, NO. 7.
- Cadwallader, M. (1979) Problem in Cognitive Distance and Their Implications for Cognitive Mapping, *Environment and Behavior*, Vol. 11, No.4, PP 559-579.
- Copus. K. Andrew. (2001). From Core-Periphery to Polycentric Development Concept of Spatial Peripherality, *European Planning Studies*, Vol. 9, No. 4.
- Gabriel, E (1987) the Dubai Handbook. Institute for Applied Economic Geography, Ahrensburg.
- Giersch, H., (1949) Economic Union between Nations and the Location of Industries, *Review of Economic Studies* (1949-1950), PP.87-97.
- Hart, K., (1973). Informal Income Opportunities and Urban Employment in Ghana, *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 11, No. 1 (Mar., 1973), pp. 61-89
- Hansen, Niles H. (ed.) (1978), *Border Regions: A Critique of Spatial Theory and an European Case Study; Human Settlement Systems: International Perspectives on Structure Change and public Policy*. Ballinger
- Hansen, N. M. (1975). An Evaluation of Growth Center Theory and Practice, No.7, *Environment and Planning*, PP.21-832.
- Herzog, Lawrence A. (1991). Cross-national urban structure in the era of global cities: the US-Mexico transfrontier metropolis, *urban studies*, Vol. 28, No. 4, pp. 519-533.
- John, C., (1995). Formalizing the Informal Economy: Street Vendors in Mexico City, *American Sociological Association*, Washington.
- Leimbruber, Walter. (1991). *Boundary Values and Identity: The Swiss- Italian Transborder Region*, eds: Rumley and J.V. Minghi, *The geography of Border Landscape*, Routledge, New York.
- Mirafzali, M (2012) the reasons of UAE growth and development, especially in
- عندلیب، علیرضا (۱۳۸۰)، نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، دانشکده فرماندهی و ستاد، دوره عالی جنگ، تهران.
- فال سلیمان، محمود و حجی پور، محمد (۱۳۹۱). تحلیل چالش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهرستان‌های مرزی در راستای چشم انداز ۱۴۰۴ با تأکید بر امنیت: مطالعه موردی شهرستان نهبندان در استان خراسان جنوبی. همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت؛ چالش‌ها و رهیافت‌ها. دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- فعله‌گری، علی (۱۳۸۸)، مصاحبه با خبرگزاری فارس، گروه فضای مجازی.
- <http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=8806020912>
- کهنه‌پوشی، سیدهدادی؛ جلالیان، حمید (۱۳۹۲)، تأثیر قاچاق کالا بر اقتصاد روستاهای مرزی: مورد بخش خاو و میرآباد شهرستان مریوان، مجله جغرافیا و توسعه، ۳۲، ۷۴-۶۱.
- وطن دوست، آرمان، معاونت گردشگری میراث فرهنگی استان کردستان، به نقل از باشگاه خبرنگاران سنندج، ۲۵ مرداد ۱۳۹۳، کد خبر: ۴۹۴۶۳۹۷.
- Al Sayazh, F (1998) Merchants_ role in a changing society: the case of Dubai, 1900-90. *Middle Eastern Studies* 34(1), 87-102.
- Arreola, Daniel D., Curtis, James R. (1993). *The Mexican border cities: Landscape anatomy and place personality*, Third printing, the university of Arizona press.
- Buursink, Jan. (2001) The binational reality of border-crossing cities, *GeoJournal* 54, Nijmegen Center for Border Research, Department of Human Geography, University of Nijmen, pp. 7-19.

- Van Houtum, H. (1999). What is the Influence of Borders on Economic internationalization? In Understanding European Cross-Border Labor Markets, p, De Gijssel, M. Jason; H-j Wenzel: M. Weltering (Ed), PP. 107-141.
- Van Houtum, Henk. (2000). An Overview of European Geographical Research on Border Region, Vol. xv, No. 1, Journal of Borderlands Studies, PP. 56-83.
- Van Houtum, H. (2000), An Overview of European Geographical Research on Border Region, Journal of Borderlands Studies, Vol. xn, No. 1, PP. 56-83.
- Dubai city, the Institute of Shokooh Farhang, an analytical report, in: <http://shokoohairan.ir/587>
- Ni, Pengfei. (2011). Cities as the new engine for Sino-Indian cooperation, Journal of International Affairs, Vol. 64, No. 2, PP. 143-154.
- Pacione, M. (2005). Dubai. Cities, 22(3), 255-265.
- Passi, Anssi. (1996) Territories, Boundaries and Consciousness: The changing Geographical of the Finnish-Russian Border, John Wiley & Sons Ltd, Chicester.
- Perkamman, M. (2003) Cross-Border Regions in Europe, Significance and Drivers of Regional Cross-Border Cooperation, Vol, 10, No.2, European Urban and Regional Studies, PP. 156-167.
- Pena, Sergio. (2005). Recent developments in urban marginality along Mexico's northern border, Journal of Habitat International, No29, PP.285-301.
- Portnov, Boris A., Pearlmutter, David. (1999). Sustainable urban growth in peripheral areas, Progress in Planning, Vol. 52, pp. 239-308.
- Rafieian, M. ; Moloudi, J. ; Meshkini, A. ; Eftekhari, R. and Irandoost, K. (2013) the relation of border function change with the promotion of the periphery situation of border cities: the cases of Baneh and Marivan, the journal of urban studies, 3(9): 45-58.
- Rumley, Dennis & Julian V. Minghi. (1991). Introduction: The Border Landscape Concept, Routledge, New York.
- Sermak, Agnieszku Brzosko. (2007). Theoretical Deliberations on Frontier location of Cities, Bulletin of Geography (Socio-Economic Sires), No, 7, Pp. 73-869.
- Sheikh Mohammad Bin Rashid Al Maktoum, Speech in 2007, Dubai...Where the Future Begins, Dubai Strategic Plan in 2015, UAE Prime Minister and Vice President, and Ruler of Dubai.
- Van der Veen, A. & Boot, D-L. (1995). Cross-Border Cooperation and European Regional Policy. In, ed. H. Eskelin and F. Snickers, Berlin, Springer, PP. 75-94.